

Een mooie toekomst voor het Nederlands

Memorandum van de Taalunie voor de informatieopdracht met het oog op de vorming van de Nederlandse regering.

Dit memorandum is geschreven door het Algemeen Secretariaat van de Taalunie met input van enkele leden van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren.

Inhoud

Inleiding	3
Ontwikkelingen en uitdagingen	4
1. Afnemende aandacht voor het Nederlands in een diverse samenleving	4
2. De toenemende laaggeletterdheid	6
3. De technologische evolutie en de impact van artificiële intelligentie	7
Conclusie	8
Leeswijzer	9

Inleiding

Staat het Nederlands onder druk? Heeft het Nederlands nog een toekomst?

Die vragen hoor je steeds meer opduiken in het maatschappelijke en politieke debat als het gaat over de positie van taal en meer bepaald het Nederlands in het onderwijs, de wetenschap, cultuur, ... kortom in de hele samenleving.

Als internationale organisatie die specifiek opgericht is om het Nederlands binnen en buiten het taalgebied te ondersteunen, gaan deze vragen en twijfels de Taalunie recht naar het hart. De toekomst van het Nederlands wordt immers mede bepaald door de manier waarop het beleid in Nederland en Vlaanderen inspeelt op maatschappelijke ontwikkelingen die een belangrijke impact hebben op onze taal.

In dit memorandum gaan we dieper in op deze ontwikkelingen en willen we de impact ervan hoog op de politieke agenda zetten. Door er samen aan te werken, kunnen de Nederlandse overheid en de Taalunie de Nederlandse taal een mooie toekomst bieden.

De Taalunie hoopt met dit memorandum bij te dragen aan het debat over deze maatschappelijke ontwikkelingen en de urgentie ervan te benadrukken. Tegelijk biedt de Taalunie haar expertise aan om in de volgende regeerperiode hieraan mee te werken.

Het Nederlands zal er wel bij varen.

Luc Delrue
Algemeen secretaris a.i.

Ontwikkelingen en uitdagingen

Iedereen is een taalgebruiker. Daarom ondervindt ook iedereen, bewust of onbewust, dat onze taal evolueert en onderhevig is aan maatschappelijke ontwikkelingen.

Als beleidsorganisatie speelt de Taalunie een sleutelrol in hoe het Nederlands wordt beschreven, gebruikt, aangeleerd en bestudeerd. Daarom houdt de Taalunie de vinger aan de pols wanneer het gaat over de ontwikkelingen die een grote impact hebben op het Nederlands in onze samenleving.

Als we naar de toekomst kijken, zijn er drie maatschappelijke ontwikkelingen die momenteel een grote impact hebben op onze taal:

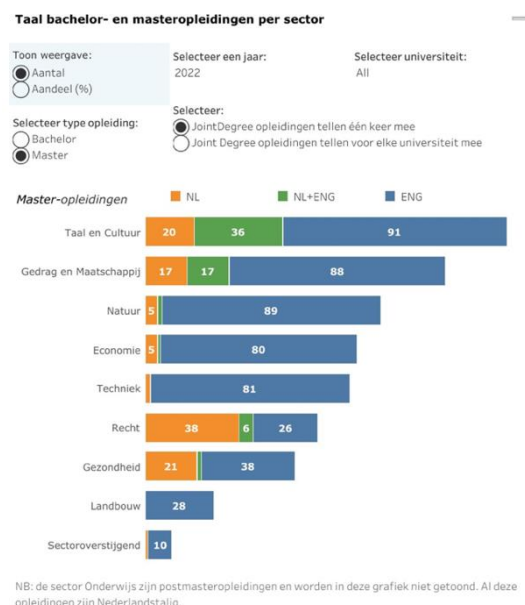
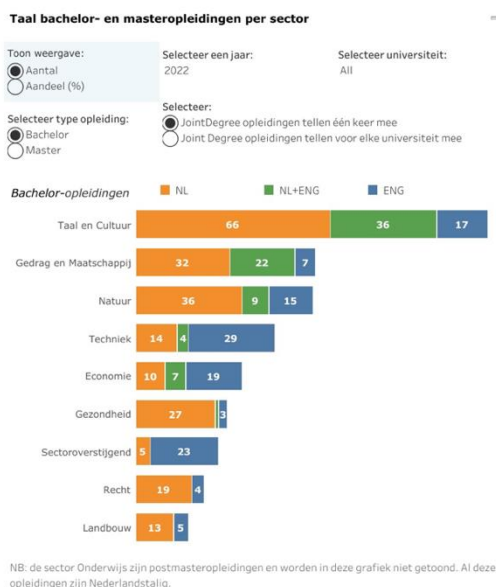
1. de afnemende aandacht voor het Nederlands in een zeer diverse samenleving
2. de toenemende laaggeletterdheid
3. de technologische evolutie en de impact van artificiële intelligentie

1. Afnemende aandacht voor het Nederlands in een diverse samenleving

Enkele opvallende cijfers:

Gebruik van het Nederlands in universitaire opleidingen

(bron: <https://www.universiteitenvannederland.nl/taal-en-opleiding.html>)

De Nederlandse samenleving is divers, en dat uit zich ook in de vele verschillende talen die in Nederland gesproken worden. Veel mensen zijn in staat om zich uit te drukken en te functioneren in meerdere talen. Dat zien we overal, zowel in het onderwijs, het bedrijfsleven, de zorgsector als in de thuissituatie. Steeds meer leerlingen spreken thuis (uitsluitend) een andere taal dan het Nederlands. Ook in de dienstverlening van de overheid en de privésector, en bij de dagelijkse sociale interactie komt die diversiteit vaak voor. Die ontwikkeling wordt versterkt door het belang van het Engels als internationale voertaal van de economie.

Wat ook zorgen baart, is de dalende belangstelling voor de studie Nederlands en voor de positie van het Nederlands binnen het hoger onderwijs, wetenschap en de brede samenleving.

Wat betekent dit voor het Nederlands?

De Nederlandse taal speelt een centrale rol in de manier waarop de samenleving wordt vormgegeven. Dankzij het Nederlands kunnen we ons als mens cultureel, sociaal en economisch ontplooiën. Het Nederlands schermt ons niet af van de wereld. Wereldwijd zijn er ongeveer 25 miljoen sprekers van het Nederlands. In 6 landen is het Nederlands een officiële taal. Daarnaast wordt het Nederlands in meer dan 40 landen in de wereld geleerd en gesproken, wat ook de arbeidsmarkt ten goede komt. De Nederlandse taal is wat deze mensen met elkaar verbindt, over landsgrenzen en continenten heen.

Daarom is het noodzakelijk dat de plaats van het Nederlands in onze samenleving stabiel blijft en waar nodig wordt versterkt. Het is belangrijk dat alle Nederlandstaligen, of ze nu opgroeien met het Nederlands of op latere leeftijd de taal aanleren, het Nederlands kunnen ervaren als een levende taal waarmee ze zich kunnen uiten.

Het is dus cruciaal dat we het Nederlands, ook internationaal, blijven bestuderen en onderwijzen. Alleen zo kunnen we antwoorden bieden op de maatschappelijke ontwikkelingen van vandaag, zoals de toenemende laaggeletterdheid, de talige diversiteit en de bedreiging van de leescultuur. Het onderwijs is bovendien belangrijk om de aansluiting van de jongeren op de arbeidsmarkt te verzekeren.

Wat betekent dit voor het taalbeleid?

Om zich gemakkelijk in onze samenleving te kunnen bewegen, biedt een goede beheersing van het Nederlands de beste mogelijkheden. Het onderwijs is dé plek waar leerlingen met een rijke taalomgeving in contact komen. Daarom is het belangrijk dat er sterk wordt ingezet op een solide ondersteuning van het Nederlands als instructietaal, bijvoorbeeld met heldere kaders voor taalcompetentie op alle onderwijsniveaus.

Wij pleiten ervoor om veel meer te investeren in

- het warm maken van jongeren voor het Nederlands, de Nederlandstalige literatuur en cultuur en Nederlandse talenstudies in Nederland;
- een laagdrempelig aanbod voor internationale studenten en arbeidsmigranten om hun taalvaardigheid Nederlands te verbeteren;
- het in de kijker zetten van het belang van de kennis van de Nederlandse taal en cultuur in het buitenland;
- het aanbod neerlandistiek buiten het taalgebied.

2. De toenemende laaggeletterdheid

Nationaal en internationaal onderzoek (PIRLS, PISA, PIAAC en inspectierapporten) laten zien dat een groter wordende groep van mensen onvoldoende geletterd is om deel te kunnen nemen aan de samenleving. Dat is een ontwikkeling die om verscherpte aandacht vraagt, te meer omdat de samenleving steeds hogere talige eisen stelt. Van mensen wordt verwacht dat ze taal op een steeds hoger niveau beheersen om hun werk te kunnen uitoefenen, om overheidscommunicatie te kunnen begrijpen of om echte van valse informatie te kunnen onderscheiden. Op die manier ontstaat een kloof tussen verwachtingen en waar mensen toe in staat zijn.

En het probleem wordt groter: we zien dat meer leerlingen in de loop van hun schoolloopbaan een taalachterstand oplopen. Zij lopen het risico om laaggeletterd het onderwijs uit te stromen en onvoldoende taalcompetent in de samenleving en op de arbeidsmarkt terecht te komen. Dit is een belangrijke bedreiging voor onze kennisgerichte maatschappij en economie en voor het welzijn van iedereen.

Wij pleiten voor een stevig actieplan dat

- **een basisniveau voor geletterdheid vaststelt dat nodig is om persoonlijke, professionele en maatschappelijke doelen te bereiken;**
- **systematisch de achterstand van leerlingen wegwerkt;**
- **de deskundigheid van lesgevers bevordert;**
- **taalbeleid op scholen stimuleert en een bijhorend inspectiekader voorziet;**
- **een samenhangend taalonderwijsbeleid uitbouwt waarin alle actoren gecoördineerd samenwerken vanuit dezelfde visie;**
- **aandacht heeft voor de ontwikkeling van taalcompetentie bij jonge kinderen en hun ouders;**
- **maatschappelijke actoren, zoals bibliotheken, socio-culturele organisaties en ouders, stimuleert bij hun rol op het vlak van het verbeteren van Nederlandse taalvaardigheid;**
- **begrijpelijke taal verankert bij de overheid en in het onderwijs.**

3. De technologische evolutie en de impact van artificiële intelligentie

De taaltechnologische evolutie met onder meer de opkomst van de artificiële intelligentie (AI) heeft een grote impact op onze taal in verschillende contexten.

Automatische vertalingen hebben invloed op de manier waarop mensen met taal omgaan. Vertalingen zijn eenvoudig en snel te maken maar niet altijd perfect en de nuances van de taal worden vaak onvoldoende overgebracht. Ook spraakherkenning kan leiden tot het anders gebruiken van de taal, zoals het anders uitspreken van woorden of het formuleren van zinnen. Automatisch geschreven teksten kunnen dan weer invloed hebben op de stijl en het karakter van de teksten in het Nederlands. Ook taalcorrectiesystemen helpen met het verbeteren van spelling en grammatica, maar maken de burger tegelijk afhankelijk van deze technologieën.

De impact is dus niet louter positief of negatief, maar afhankelijk van de manier waarop de technologie wordt ontwikkeld en gebruikt.

De uitdagingen zijn veelvuldig:

- **We moeten ervoor zorgen dat de Nederlandse taal haar rijkdom behoudt en technologische ontwikkelingen dit ondersteunen in plaats van afbreuk te doen aan de nuances en diversiteit van de taal.**
- **Er moet zorgvuldig worden omgegaan met taaltechnologie, waarbij de samenleving de regie houdt over de technologie en zich toelegt op een verantwoorde, menselijke inzet.**
- **Bij de verdere ontwikkeling en uitbouw van de taalinfrastructuur zijn vele publieke en commerciële partijen betrokken. Dat vraagt om coördinatie, overleg, regie en regelgeving.**

Wat betekent dit voor het taalbeleid?

Om oplossingen te kunnen ontwikkelen is een hoogwaardige taalinfrastructuur voor het Nederlands essentieel. Die omvat naast beheer van grote hoeveelheden taaldata, waarmee de technologie wordt getraind voor het Nederlands, ook onderzoek en kennisontwikkeling voor steeds nieuwe toepassingen. Daarvoor zijn goed opgeleide taalprofessionals nodig en moeten ook opleidingen zich aanpassen.

De Nederlandse data moeten vanzelfsprekend voldoen aan Europese waarden. Dat wil zeggen dat ze niet de ethische en andere bezwaren van bestaande modellen van de 'big tech' hebben.

Nederland kan bovendien investeringen voor onderzoek en de taaldata-infrastructuur bundelen en expertise delen met Vlaanderen, dat taaltechnologisch op een even hoog niveau staat.

Een heel goed uitgangspunt is het besluit van de Nederlandse overheid om te investeren in een eigen taalmodel, GPT-NL.

We pleiten dan ook voor een ambitieus programma

- dat de verdere ontwikkeling van GPT-NL, in samenwerking met Vlaanderen, mogelijk maakt en het inbedt in de Nederlandse taaldata-infrastructuur;
- waarbij toepassingen voor sectoren als het onderwijs en de zorg, en voor begrijpelijke taal en automatisch vertalen worden ontwikkeld;
- met een innovatieplan voor taal- en cultuuropleidingen en een voorlichtingscampagne over het blijvende belang van taal- en cultuurkennis;
- met daarin aandacht voor de ontwikkeling van nationale en Europese regelgeving en voor de ontwikkeling van integere alternatieven voor de taalmodellen en producten die door de big tech zijn ontwikkeld;
- dat de ontwikkeling van machinetaal controleert en erover waakt;
- met een plan voor publieksvoorlichting over de mogelijkheden en beperkingen van door AI gegenereerde taal en de noodzaak er zorgvuldig mee om te gaan.

Conclusie

De Taalunie bestaat meer dan 40 jaar en op 22 april 2024 komen de bevoegde ministers voor Taal, Cultuur en Onderwijs voor de 100ste keer samen. Uit deze geschetste ontwikkelingen en uitdagingen blijkt dat de Taalunie meer dan ooit een toekomstgerichte opdracht heeft. Om haar opdracht kwalitatief en met impact te kunnen uitvoeren dienen er nieuwe, consistente en duurzame investeringen te gebeuren, in de Taalunie en haar partners.

We willen dan ook in gesprek gaan met het nieuwe beleid om de Nederlandse taal een broodnodige vernieuwde aandacht te geven waarbij het maatschappelijk welzijn van iedereen in de samenleving vooropstaat.

Dit memorandum is een vooruitblik én tegelijk een handvat voor een overheid die belang hecht aan een sterke positie van het Nederlands in een diverse samenleving.

De Taalunie staat klaar om te doen waar we goed in zijn: verbinden, verenigen en versterken.

Leeswijzer

Taalunie:

De Taalunie is een internationale organisatie die werd opgericht bij verdrag tussen België en Nederland. Daarnaast is er een associatieovereenkomst met Suriname.

De Taalunie ontwikkelt en stimuleert beleid voor het Nederlands in Nederland, Vlaanderen en Suriname, en ondersteunt het Nederlands in de wereld.

De Taalunie wordt gefinancierd door de Vlaamse en Nederlandse overheid. De Taalunie bestaat uit vier organen: het Comité van Ministers, de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, het Algemeen Secretariaat en de Interparlementaire Commissie.

Comité van Ministers:

Het Comité van Ministers bepaalt het beleid. Het bestaat uit twee Nederlandse en twee Vlaamse bewindslieden. Zij leggen het beleid vast in vijfjarenplannen en werken die uit in jaarlijkse actieplannen.

Algemeen Secretariaat:

Het Algemeen Secretariaat bereidt het beleid voor. Het werkt daarvoor samen met deskundigen en commissies uit het 'veld'. Het voert vervolgens de beleidsbeslissingen van het Comité van Ministers uit.

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren:

De Raad bestaat uit deskundigen en prominente taalgebruikers en adviseert het Comité van Ministers over het te voeren beleid.

Interparlementaire commissie:

De Interparlementaire Commissie is samengesteld uit Nederlandse en Vlaamse volksvertegenwoordigers en controleert de werking van de Taalunie.